

KERTINĖ PARAŠTĖ

Czeslaw Milosz apie totalitarizmo žlugimą

Praėjusiems metams baigiantis, Londone leidžiamas kultūrinis žurnalas *Granta* kreipėsi į penkiolika Europos rašytojų su klausimu: kaip jūs interpretuojate žaibiškų greičių besirutuliojančius įvykius Vidurio bei Rytų Europoje. Dabar, padėčiai vis tebesikeičiant, ju atsakymai pasirodė šių metų *Granta* 30-ame numeryje.

Anot žurnalo redaktorių, praėjusieji „stebuklingieji“ metai, „annus mirabilis“, yra svarbiausieji metai Europoje po Antrojo pasaulinio karo pabaigos. Po 1989-ųjų metų Europa nebegalės būti ta pati. Ypatingajame *Granta* numeryje mėginama nupiešti jos būsimą pavidalą.

Pagrindinė tema penkiolikos autorių atsakymuose yra totalitarizmo žlugimas. Dauguma autorių džiaugiasi jo laidotuvėmis, nors keletas apgailestauja socializmo vizijos išblėsimą. Būdinga Rytų Europos rašytojų nuomonė išreiškia dabar Kanadoje gyvenantis čekų rašytojas Josef Skvorecky, kuris rašo:

„Totalitarinis 'kelias į socializmą' yra grįstas kaukolemis... Visa tai atrodo gigantiškas juodas istorijos pokštas, kurio auka buvo žmonija. Totalitarizmo dienos istorijoje yra suskaičiuotos, bet kai kur jo dvasia tebegyva. Vakarų universitetuose profesorai tebepraktikuoją apie teoriją, kuri padėjo pagrindą vienam, ilgiau užtrūkusiam, iš dviejų mirtingų visuomeninių eksperimentų mūsų šimtmetyje. Tačiau Marksas buvo teisus vienu atžvilgiu: vienintelis būdas nustatyti, ar teorija galioja, yra praktikos egzaminas“.

Penkiolikos Europos rašytojų tarpe nėra Baltijos tautų atstovų — *Granta* redaktoriai dar neatrado Vilniaus, Rygos ir Talino. Tėra pora užuominų apie Baltijos respublikų atsiskaitymą klausyti Maskvos. Artimiausias Lietuvai yra Czeslaw Milosz'o balsas, kuris klausia: kas bus dabar? Ar daugpartinės sistemos pergale Vidurio ir Rytų Europoje reikiama, kad ji jau nebebus atitolusi nuo Vakarų? Ar padalydami valdžią į įstatymų leidybos, vykdomuosius ir teisminius organus, jie pripažins Vakarų vertybių pranašumą? Ar totalitarizmo era, kančių metai gali būti ištrinti, ir ar žmonės gali pradėti iš naujo? Ar filosofai, poetai ir menininkai turėtų susi-

taikyti su mintimi, kad dabar, kaip jų kolegos Vakaruose, jie bus nustumti į visuomenės pakraštį?

Milosz'o nuomone, tie klausimai yra svarbūs, nes jie siejasi su 20-ojo šimtmečio gilesne prasme. Daugelių dešimtmečių Rytų ir Vakarų blokai ėjo skirtingais kultūriniais keliais. Milosz'as tvirtina, kad Vakarų idėjos ir menas išpildė Friedrich'o Nietzsche's pranašystę apie „Europos nihilizmą“ — mes, Rytuose, iš jų negavome daug maisto. Dauguma Vakarų rašytojų atrodė lengvabūdiški ir neatsakingi, abejingi kokybės ir skonio hierarchijai. Mus šokiravo daugumos Vakarų filmo ir televizijos gamintojų primityvumas ir abejingumas (gilesniems žmogaus vaizduotės poreikiams).

Mes neįsivaikome pagarbos vadovaujantiems anglų, prancūzų ir amerikiečių intelektualams, kurie liaupsino bjaurią totalitarinę tikrovę, — toliau rašo Milosz'as. Mes Rytuose gerai žinome žodžius Oswiecim ar Bergen-Belsen, bet Vakarai niekad neįsmoko žodžių Kolyma, Vorkuta, Katynas.

Marks'o vizijos sužlugimas neįreikia, kad mes turėtume atimesti visas vizijas — tvirtina Milosz'as. Dabar reikia naujos vizijos. „Aš nekalbu apie 'socializmo žmogūku veidus', nes jis priklauso praeičiai. Aš kalbu apie rūpestingumą, atidumą visuomenei, civilizacijai, žmonijai šiuo metu, kai pažangos idėja užgeso ir jai gimininga komunistinės revoliucijos idėja sužlugo. Pasiliko atsakingumo idėja, kuri banginio pilve gyvenančiam individui padeda nugalėti vienišumą ir abejingumą. Tas tikėjimas asmeniniu atsakingumu drauge su istorine atmintimi padėjo sukurti Solidarumo sąjūdį Lenkijoje, tautinius frontus Baltijos valstybėse ir Pilietinį forumą Čekoslovakijoje.“

Poetas tebesitiki, kad Rytų ir Vidurio Europos tautų nepaprasti išgyvenimai paliks pastovią žymę jų istorijoje. „Aš tikiuosi“, rašo jis, „kad gaivališki neramumai tose šalyse nebus vien tik vykdomuosius ir teisminius organus, jie pripažins Vakarų vertybių pranašumą? Ar totalitarizmo era, kančių metai gali būti ištrinti, ir ar žmonės gali pradėti iš naujo? Ar filosofai, poetai ir menininkai turėtų susi-

taikyti su mintimi, kad dabar, kaip jų kolegos Vakaruose, jie bus nustumti į visuomenės pakraštį?“

Kodėl Oskaras V. Milašius pasirinko Lietuvą

POVILAS GAUČYS

Juliusz Bardach. O DAWNEJ I NEDAWNEJ LITWIE. Poznan: Uniwersitet Adama Mickiewicza, 1988. 442 puslapiai.

Profesoriaus Juliusz Bardach'o stambiame veikle „Apie senąją ir nesenąją Lietuvą“, kuriame daugiausia dėmesio skiriama nagrinėjimui visų trijų Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos statuto, taip pat yra ir labai įdomi studija apie prancūziškai rašiusį poetą Oskarą V. Milašių („Opcja litewska O. W. Milosza“). Kadangi joje iškeliama daug nežinomų faktų iš Oskaro V. Milašiaus gyvenimo ir veiklos, susijusios su jo kova dėl Lietuvos pripažinimo de jure 1920 metais, tariuos, būsiant pravartu ir mūsų visuomenei su jais susipažinti.

Bardach pažymi, kad dabartinės lietuvių tautos atgimimas, vykęs 19 amžiaus pabaigoje ir 20 amžiaus pradžioje, nūdien yra gerai žinomas. Tuo tarpu atskirų rinktinių asmenybių kitos tautos pasirinkimas mažai kam žinomas. Toks sąmoningas pasirinkimas yra gan retas. Tokie asmenys, skatinami ar bendros kilmės, ar solidarumo jausmo tautybei, kurios artumoje gyvena, sužavėti jos atbūdimu procesu bei jos tautinės sąmonės formavimu, prisijungė prie tos tautos *in statu crescenti*, reikšdami jai visišką solidarumą. Tarp retų, bet kultūrinio bei politinio atžvilgiu svarbių perėjimų į lietuvių tautą, Bardach laiko ypač reikšmingu žymaus prancūzų poeto Oskaro Vladislavo Milašiaus atvejį. Bardach'o nuomone, šis atvejis vertas išskirtinio dėmesio, ne tik atsižvelgiant į poeto asmenybę, bet taip pat ir į jo būdą, kurį jis padarė savo tolimam pusbroliui, lenkų poetui Czeslaw Milosz.

Norint suprasti Oskaro V. Milašiaus perėjimą į Lietuvos pusę motyvus, reikia pažinti pagrindinius jo gyvenimo faktus ir jo būdą, kurį jis pastūmėjo padaryti tokį pasirinkimą. Oskaras V. Milašius gimė 1877 m. gegužės mėn. 27 d. Čerėje, rytinėje Gudijoje. Jo tėvas Vladislavas buvo turtingas dvarininkas (apie 12,000 ha žemės su dideliu mišku). Milašių giminė, kurios pradžia siekia 16-ąjį amžių, dėl šeimyninių nesutarimų suskilo į dvi šakas. Vyresnioji, lietuviška šaka pasiliko Drujos srityse, o jaunesnioji, gudiškoji — Čerėje. Oskaro seneliui Artūriui vedus italę dainininkę, jo draugiškas brolis dėl mezalianso nutraukė su juo gimnystės ryšius. Seneliui mirus, jo sūnus Vladislavas, būsimas Oskaro tėvas, paveldėjo Čeręją. Vladislavas buvo keistuo- lis-ekscentrikas. Trumpai pabuvęs gvardijos karininku, susidomėjo chemija, mechanika ir astronomija. 1876 metais Varšu-

Skulptūra — O. V. de L. Milosz par Vogt de Miss Barney.

voje susipažino su gražia žydaite Rozalija Rozenthal. Iš tos patvinties ir nelegalaus ryšio 1877 metais gimė Oskaras.

Po devynių metų jis buvo pakrikštytas kataliku bažnyčioje, o praėjus dar dvejiems metams, jo motina Rozalija priėmė katalikų tikėjimą ir Paryžiuje oficialiai susituokė su Vladislavu. Oskaras tolimam pusbroliui, lenkų poetui Czeslaw Milosz.

Tokioje atmosferoje augo jaunas Oskaras. Motina visą savo meilę atkreipė į sūnų, tačiau šis slėpdavosi nuo jos erdviame dvare parke. Tokia niūri ir kupina ilgesio jaunuolio būtis veliau ryškiai atspindėjo jo kūryboje. Pavainikiui, nors veliau tėvo pripažintam sūniui, toks gyvenimas sudarė daug nemalonumų ir kartelių. Profesoriaus Bardach'o manymu, tokia buklė pastūmėjo tėvą leisti sūnų mokyti Prancūzijoje. Dvylikmetis Oskaras tapo Jansono licėjaus Paryžiuje mokiniu. Baigęs licėjų, įstojo į Louvre'o mokyklą, kur trejus metus studijavo asirų, fenikiečių epigrafiją, o taip pat ir Rytų institute rytines kalbas. Ypačiai domėjosi hebrajų kalba, kuri veliau jam labai pasitarnavo, studijuojant Šventraščio tekstus.

Czeslaw Milosz'o teigimu, Oskaras labai nemėgo lenkų. Vaikystės metais jis kalbėjo tik lenkiškai. Jo aplinkoje vyravo antisemitizmas. Bajoro santuoka su žyde buvo laikoma didele negarbe ir įsako sulaužymu. Veliau

vaikystę praleido Gudijoje, o jaunystę ir visą tolimesnį gyvenimą išbuvo Prancūzijoje? Iš kur toji meilė kraštui, kurio kalbą mokėsi jau suaugęs iš žodinių? Ir meilė tautai, kurios tarpe niekad negyveno? Ir kurios kultūra pažino tik iš knygų? Pagrindą tokiam jo nusiteikimui, paties Oskaro Milašiaus liudijimu 1928 metais, davė jo nenormalus tėvas. Svetimas tėvo giminei, atmetas kaimyninės bajorijos, savo nusi- vyliam ir kartelį reikė, kritiškai vertindamas lenkus. Sekdamas tėvu, tapatino tautą su bajorija, kuri Gudijoje buvo lenkų tautybės. Jis ilgėjosi ir ieškojo realios tėvynės, kuri jam suteiktų piln- tinę vertę ir savigarbą. Pagaliau ją rado Lietuvoje. Dvigubai vienatviškas, nes niekad nesukū- rė šeimos, Oskaras Milašius, kaip rašo Bardach, apdovanojo savo protėvių tėvynę Lietuvą visais savo jautrios širdies jausmais. Lietuvos pilietybę priėmė vėlai, eidamas 40-uosius savo amžiaus metus.

Per Pirmąjį pasaulinį karą jis 1916 metais buvo mobilizuotas kaip Rusijos pilietis ir paskirtas į Prancūzijos Užsienio reikalų ministerijos diplomatinį tyrimų biurą, kur dirbo spaudos centre. Ten sužinojo apie tautinio lie- tuvių judėjimo veiklą. Tai atgai- vino jo senus jausmus ir paska- tinė susidomėti Lietuvos valsty- bės atkūrimu. Jo straipsniai prancūzų spaudoje atkreipė dė- mesį lietuvių delegacijos, 1918 metais atvykusios į Paryžių gin- ti Lietuvos reikalą. Jos nariai susipažino su juo ir jį pakvietė talkininkauti delegacijai. 1919 metų pradžioje jis pradėjo eiti lie- tuvių delegacijos diplomatinio redaktoriaus pareigas. Profeso- rius Bardach pažymi, kad lietu- viai orientavėsi Vokietijos link ir turėjo silpnus ryšius su aliantais.

Prancūzijai Lietuvą pripažinus de jure, Lietuvos vyriausybė norėjo jį paskirti nepaprastu pasiuntiniu ir įgaliotu ministriu Paryžiuje, tačiau jis nesutiko. Profesoriaus Bardach cituoja Mila- šiaus laišką savo mokslo draugui profesorui Gausui, kuriame Milašius su karteliu rašo: „Ne- paisant patarnavimui, kuriuos pa- dariau jaunam lietuvių valsty- bingumui, vyriausybė tinkamai jų neįvertino. Apsisimdama ginti jauną lietuvių demokratiją, nu-“

(Nukelta į 2 psl.)

Oskaras V. Milašius — aštuoniolikmetis

Šiame numeryje:

Rašytojai apie totalitarizmo žlugimą • Oskaras V. Milašius ir Lietuva • Rašytojai už Lietuvos Nepriklausomybę • Diskusijos apie tautos vienybę • Raimondo Kašausko „Vakaris vėjas“ • Alfonso Tyruolio eilėraščiai • „Eglutė“ keturiasdešimt metų

Nobelio laureatai ir kiti rašytojai už Lietuvos nepriklausomybę

Kada JAV prezidentas George Bush šį pavasarį bandė atremti JAV visuomenės ir Kongreso atstovų dalies kritiką jo laikysenos Lietuvos nepriklausomybės atžvilgiu, jis teisinosi, jog jo politika tiksliai atstovauja daugumos Amerikos piliečių nuomonei: apklaušimų rezultatai buvo parodę, jog „žmogus gatvėje“ kur kas labiau linkęs remti Gorbaciovą, negu Lietuvą. Mums ir čia, ir Lietuvoje tokia JAV vyriausybės užimta pozicija buvo galbūt vienas didžiausių nusivylimų šio pavasario įvykių eigoje.

Tačiau ir šiuo atveju pravartu prisiminti, kad viešąją opiniją formuoja ne vien valstybių vadai ir politikai, bet taip pat ir žymūs balsai iš kultūros pasaulio, drįstantys viešai stoti už Lietuvos teisę į laisvę, primenantys nemalonią tiesą, kad pasaulio ateitis pareina ne vien nuo „Realpolitik“ pritaikymo, kur reikia ir nereikia, bet gal dar labiau nuo vieno ar kito moralinių principų statuso Vakarų civilizacijoje. Per porą mėnesių tokių balsų Amerikos politinėje ir kultūrinėje spaudoje buvo apšči. Čia norėtumėm trumpai apžvelgti nors keletą tokių pasisakymų, kurie liudija dar neprarastą moralinę paramą Lietuvai bent tokių asmenybių tarpe, kurie neatsisakė šviesaus proto ir sąžinės ne tik savo kūryboje, bet ir politinėje pasaulio arenoje.

Savaitinio žurnalo *The New Republic* 1990 m. birželio 18 d. numeryje (beje, *The New Republic*, daugmaž liberalinės krypties politikos ir kultūros savaitraštis, nuo pat kovo vienuoliktosios savo vedamuojuose stipriai remia Lietuvos nepriklausomybę ir visiškai atsisirboja nuo JAV valdžios pasiteisinančių argumentų tuo klausimu) spausdinama lenkų poeto Czesław Milosz, 1980 metų Nobelio literatūros premijos laureato, esė, pavadinta „For Vilnius“. Poetas pradeda, pažymėdamas, jog ir jis turi tam tikrą teisę įsijungti į diskusijas dėl Lietuvos. Vilnius, kuriame jis praleido jaunystę, tebėra jo, kaip poeto, vidinės geografijos centras. Priminė Vilniaus miesto sudėtingą praeitį ir lenkybės vaidmenį joje, vis dėlto pažymi, kad jo pusbrolio Oscar V. de L. Milosz po pirmojo pasaulinio karo buvo pirmasis Lietuvos diplomatinis atstovas Paryžiuje ir kovojo už Lietuvos teisę į Vilnių tarptautiniuose forumuose.

Nurodęs archaiskos lietuvių kalbos svarbą modernios lietuvių tautos gimimui, poetas pabrėžia, jog kaip tik lietuvių prisirišimas prie savo kalbos ir jos išlaikymas per tūkstančius metų, kada jie buvo apsupti priešių ir būsimų spaudėjų, atskleidžia ir ypatingą lietuvių tautinio charakterio bruožą — kieta užsispyrimą. Šiuo metu Vilnius yra iš esmės lietuviškas. Nedaug ženklu jame telikę buvusios „Šiaurės Jeruzalės“, didžiojo žydų mokslo centro. Tebgyvenantys Vilniuje lenkai yra keblione padėtyje: Lenkijos Solidarumas simpatizuoja Lietuvos nepriklausomybei, o trūkumas protingų vadų Lietuvos lenkų tarpe padaro juos patogiu įrankiu Maskvai kovoti su Lietuva.

Czesław Milosz sakosi, jog „stebuklingaisiais“ 1989 metais ir jis buvo beveik pradedas tikėti, kad ateina nauja era tarptautiniuose santykiuose. Tačiau vienas prisiminimas, neišdylantis iš jo sąmonės, daro jį skeptišku dar ir šandien. 1940 metų birželio 15 dieną vienoje Vilniaus gatvėje jis išgirdo žvangantį sovietų tankus, įrioglinančius ir ramų miestą jo gyventojų lediniam nūstėrimui. Galingo kaimyno okupacija mažos neutralios lietuvių aki-

Czesław Milosz

vaizdus tarptautinės teisės pažeidimas. Tik niekas tuo metu dar nežinojo, kad tie tankai vykdė slaptają klauzulę Molotovo-Ribbentropo pakte.

„Esu girdėjęs balsų“, rašo Milosz, „bandančių teisinti Baltijos šalių aneksiją, nurodančių kaip analogijas kitų didžiųjų galių imperinius kesus. Tokie žmonės, atrodo, nežino, ką jie kalba. Saulėta 1940 metų birželio diena reiškė žingsnį į bedugnę. Išvaizduokim, kad Jungtinės Valstybės užgrobtos ir okupuotos, išvaizduokim, kad 30 milijonų jų piliečių deportuoti į darbo lagerius šiaurinės Kanados užšalusiame dykvietyje. Tokia maždaug proporcija buvo aukų šiame mažame, dviejų su puse milijono gyventojų krašte. Jei Lietuva pateiktų Gorbaciovui sąskaitą už visus tuos metus jos žmonių vergų darbo ir už tūkstančius, kurie mirė gulaguose arba išliko fiziškai ar protiška sužaloti, tai jos dydis peržengtų tą pasakišką sumą, kurios Gorbaciovas pareikalavo kaip išsipirkimą iš nelaisvės.

Toliau poetui rūpi paaiškinti jo paties asmeninę padėtį Lietuvos atžvilgiu. „Pasakysiu stačiai — kartu su daugeliu kitų lenkų lietuvių ar lietuvių-lenkų aš pradau savo tėvų, savo vaikystės ir jaunystės žemę. Jei būčiau ten

pasilikęs, greičiausiai būčiau patekęs į gulagą. Jei būčiau pirkęs savo egzistenciją susimenkinimo kaina, irgi nebūčiau turėjęs ką ten veikti, nes esu lenkų kalba rašytojas. Todėl aš nekalbu kaip lietuvis, bet kaip pabėgėlis. O tačiau aš linkiu gero tam kraštui, kuriame aš gimiau, ir nesvajuoju apie kokią nors sienų pakeitimą mūsų dalyje Europos...“

Savo esė Czesław Milosz baigia, apeliuodamas į skaitytojus pripažinti Lietuvos teisę į laisvę. „Lietuviai yra verti turėti nepriklausomą valstybę“, rašo jis. „Penkiasdešimt metų jie išlaikė nepalaužiamą valią būti laisvais, ir aš neturiu nė mažiausios abejonės, kad ilgainiui jie šį savo tikslą pasieks. Jie yra drausminga ir vieninga tauta, pažįstanti demokratinius kelius ir visuotinį balsavimą“.

Paskutinis jo pareiškimas yra priekaištas JAV vyriausybei dėl jos dabartinės laikysenos Lietuvos atžvilgiu. „Jungtinės Amerikos Valstybės niekada nepripažino Baltijos šalių aneksijos, ir tai neša garbę Amerikos tradicijai priešintis Europos tirionijoms.

Joseph Brodsky Pennsylvanijos universitete, kur jis skaitė savo poeziją.

Kodėl Oskaras V. Milašius pasirinko Lietuvą

(Atkelta iš 1 psl.)

traukiau visus ryšius su imperialistine Lenkija. Per šešerius metus, kaip diplomatinis atstovas krašto, kuris tebebuvo karo stovyje su Prancūzijos sąjungininke, vykdžiau vaidmenį, kurio niekas kitas nebūtų galėjęs įvykdyti. Prancūzijos vyriausybė sutiko išklausyti iš mano lūpų tam tikras tiesas, kurios būtų brangiai kainavusios bet kuriam kitam lietuviui, o gal ir pačiai Lietuvai“. Šia proga Bardach'as pažymi, kad likimas Milašiui buvo daug palankesnis, nei jis galėjo tikėtis. Dr. Stasio Backio liudijimu, Lietuvos vyriausybė padarė viską, kas buvo įmanoma, noredama jam atsidėkoti už jo nuopelnus, ginant Lietuvos interesus, jį paskyrė garbės patarėju prie pasiuntinybės Paryžiuje su ministerio rezidento titulu.

Profesorius Bardach spėja, kad Oskaro Milašiaus samoneje neįvyko pilnutinis sulietuvėjimas, nes 1931 metais Milašius priėmė Prancūzijos pilietybę. Tokį jo elgesį iš dalies įtaigavo ir jo pesimistinė nuotaika, nes pramatė greit įvyksiantį Antrąjį pasaulinį karą.

Besigilindamas į lietuvių kultūrą ir žavėdamasis lietuvių tautosaka, Oskaras Milašius išvertė ir paskelbė lietuvių liaudies dainų rinkinį, o taip pat du toms lietuviškų pasakų. Šalia to, jis parašė studiją apie lietuvių, žydų ir baskų tautų kilmę. Labai

Šiandien svetimoji dominija Baltijos šalyse tėra liekana tos grėsmingos eros, su kuria visi norėtumėm atsisveikinti. Jeigu Amerikos vyriausybė dabar pasirodys daryti kompromisus dėl šio principo, net sau pačiai prieštaravimo kaina, mes, bet kokios tautybės bebūtumėm, kuriems nerūpi visų pirma didžiųjų žaidimas, turime išlaikyti gyvą nuovoką, kas yra teisinga. Neretai reikalavimas elementaraus teisingumo yra pati vaisingiausia diplomatinė politika.

Kitas Nobelio literatūros premijos laureatas (1987), rusų poetas, dabar gyvenantis Amerikoje, Joseph Brodsky šių metų balandžio mėnesį viešėdamas Philadelphia University of Pennsylvania jam suruošto pagerbimo ir jo kūrybos popietės progą, savo interviu su *Philadelphia Inquirer* žurnalistu skyrė ištisai Lietuvos klausimui, greičiau — savo intensyviai jausminiam atliepimui Lietuvos padėti. Jis tik ką buvo baigęs skaityti žinias apie naujausius įvykius Baltijos šalyse, ir pavadinimo konflikto grasą jose „absoliučiai pasibjaurėtinu“ dalyku. Poetas apkaltino ir JAV, ir savo gimtąją Rusiją už tai, kad jos abidvi Lietuvoje sukūrusios toki scenarijų, kuris primena įvykius prieš pat Antrąjį pasaulinį karą.

Brodsky palygino sovietinės kariuomenės įvedimą į Lietuvą su Vokietijos invazija į Čekoslovakijos Sudetų kraštą 1938 metais. Amerika sutinka su dabartine Sovietų akcija lygiai taip, kaip Didžioji Britanija ir Prancūzija sutiko, pasirašydamos sutartį su Hitleriu Muenchene. „Vokiečiai įsiveržė į Sudetų kraštą, naudodamiesi pretekstu, kad jame gyvenantiems etniniais vokiečiams gresias pavojus“, sakė Brodsky. „Dabar mes tokį patį dalyką turime čia, lygiai tokį patį“.

Kadangi jis valdo totalitaristinę valstybę, Sovietų Sąjungos Michailas Gorbaciovas „neturi per daug pavyzdžių, kuriais jis galėtų sektis; jis čia negali būti baisingai išradings“. „Bet“, pabrėžė Brodsky, „kas man kelia

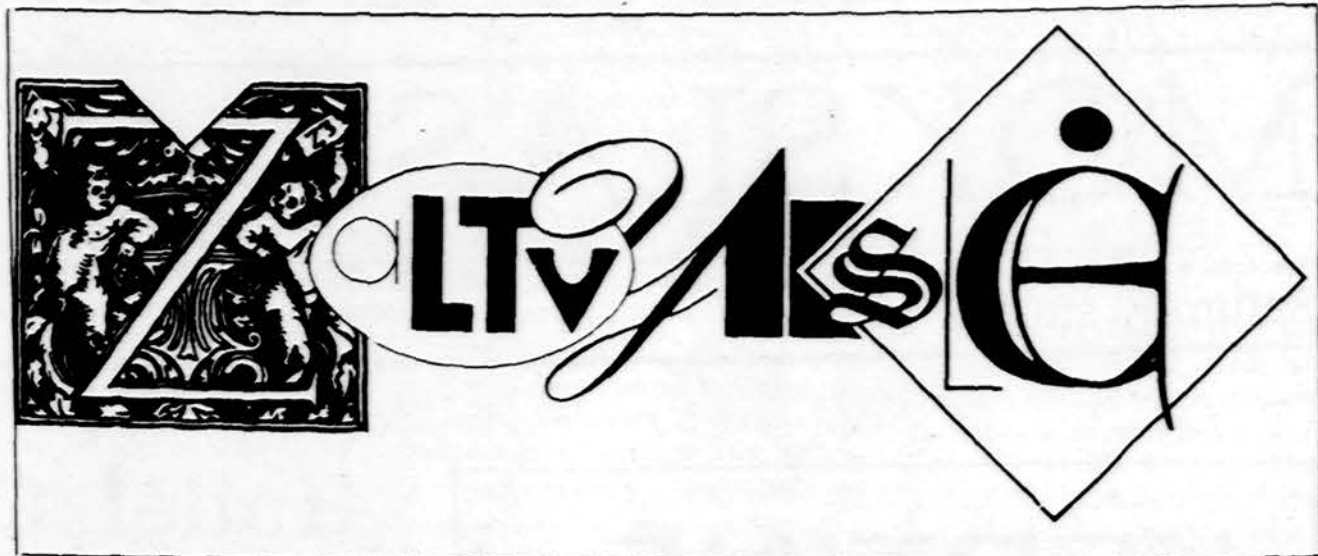
(Nukelta į 4 psl.)

Oskaras V. Milašius mirė 1939 m. kovo mėn. 2 d. Fontainebleau, Paryžiaus priemiestyje, nesulaukęs jo tiksliai išpranašauto Antrojo pasaulinio karo pradžios.

Būdinga, kad ant jo antkapio paminklo yra iškalta lietuviškoji jo pavardės versija: Milašius, nors visose savo knygos ir dokumentuose jis rašėsi „Milosz“.

Oskaras V. Milašius Paryžiaus soduose.

Apie tautos vienybę

Aktualus dabarties Lietuvai politinės konsolidacijos rebusas, kaip, beje, ir kultūros testinimo, istorinės atminties puoselėjimo problemos, kurias mėgina gvildinti naujo žurnalo *Žaltvykslė* kūrėjai. Šiais metais pasirodžiusiame pirmajame šio žurnalo numeryje daug įdomios istorinės, teisinės, kultūrinės medžiagos, publikuojama Lietuvos partizanų poezija, jų nuotraukos. Žurnalo kryptį neblogai iliustruoja publikuojama diskusija — „Tautos vienybė. Problema?“. Siūlome ją ir *Draugo* skaitytojams.

Julius Keleras

VIKTORAS MAKOVECKAS:

Pamėginkime aptarti problemą, apie kurią dabar labai daug šnekama. Turiu omenyje tautos vienybę... Galbūt iš pradžių reikėtų pasvarstyti, ar tokia problema egzistuoja? Reikėtų susitarti ir dėl terminų. Tauta — žmonių bendruomenė, jungiama kalbos, istorijos, tradicijų, tikėjimo, papročių, teritorijos bendrumo. Kai kas daugiau poįmyti priskaičiuoja, bet iš esmės šis apibrėžimas yra klasikinis. Išvardinami tie dalykai, kurie tautą jungia ir tam tikrą žmonių bendruomenę. Jei sakoma, kad šandien aktuali tautos vienybės problema, reikia manyti, kad kažkurio iš tų komponentų neturime. Pamėginsim išsiaiškinti, kaip buvo suprantama vienybė Respublikos laikais ir kaip yra dabar. Šiandien šia problema ypatingai akcentuoja Komunistų partija. Negirdėti, kad kitos politinės jėgos ją keltų.

ALGIRDAS GRIGARAVIČIUS:

Noriu atkreipti dėmesį į patriotinio fronto idėją, kuri buvo iškelta 1939 m., po Klaipėdos krašto netekimo. Bet A. Smetona ir tautininkai pareiškė: kadangi yra tautininkų sąjunga, šitokio fronto nereikia, tautą sutelkia tautininkų sąjunga.

IMANTAS MELIANAS:

Turėjo reikšmės ir tai, kad lietuvių tauta, įžengdama į XX a., buvo paversta, padalinta tarp Rusijos ir Vokietijos imperijų. Todėl būtent jos etnografinis pradasis save pateisino, kadangi buvo kilę iš turtingų valstiečių, o pirmosios nacionalinio atgimimo bangos inteligentai — dažnai laisvųjų Žemaitijos valstiečių ir bajorų kilmės. Ši inteligentija buvo baigusi aukštusius mokslus ne tik Rusijoje, bet ir pasidairiusi po Vakarų Europą. Be to, reikia turėti omenyje ir JAV lietuvių kolonijos įtaką. Jinai vienybė suvokė ne tik kaip dvasinį, bet ir kaip ekonominį bendrumą. Atsiranda pirmosios lietuvių pramonės, kredito įmonės XX a. pradžioje, plėtojasi ekonominė kova prieš kitų tautų atstovų įsigalėjimą Lietuvos pramonėje, prekyboje ir finansuose. Tačiau bene pagrindinis tautos vienybės problemos aspektas susijęs su žemės nuosavybe. Tai pasireiškė kovoje prieš lenkų dvarininkų žemėtvarką. Taigi ir dvasiniai, ir ekonominiai interesai vieno lietuvių. Respublikos laikais vienybė įgauna jau politinį atspalvį. Vien savanorių kariuomenės skaičius (o jų dabar priskaičiuojama apie 12 tūkstančių, gal ir daugiau) rodo, kad tuo metu, kai Lietuvai buvo iškilęs mirtinas pavojus, vienybė ne tik deklaruota, bet ir tiesiog eita į kovos lauką. Šiuo laikotarpiu jau atsiranda pačios elementariausios

sios interesų suvokimo formos ir prasideda kitatautių išstūmimo procesas iš pramonės, prekybos ir finansų. O ypač yra įdomi (tautos vienybės aspektu) žemės reforma, ekonomikos plėtojimas. Pagalvokime ir apie 1926 metų perversmą. Bet norėčiau atkreipti jūsų dėmesį, kad tas perversmas buvo bekraujis. Na, o keturiolika įvairių pučių, maištų, įvykių iki 1940 metų, rodo, kad vienybės klausimas buvo aktualus. Mano nuomone, ta vienybė yra susijusi su geopolitine krašto padėtimi. A. Smetona orientavosi į mažų žingsnelių arba, kaip Petras Klimas rašė *Lietuvos aide*, „mažų laimėjimų“ politiką, o A. Voldemaras buvo griežtas Lietuvos neutraliteto priešininkas. Jo nuomone, derėjo šlietis arba prie Rusijos, arba prie Vokietijos. Kadangi tuometinė Rusijos santvarka buvo nepriimtina, tai, jo nuomone, reikėjo rinktis Vokietiją.

VIKTORAS MAKOVECKAS:

Taigi XIX a. pabaigoje prasidėjo kultūrinis atgimimas, sąjūdis, kuris išryškino tautos esminius bruožus: kalbos senumą, istorijos didingumą, tradicijų, religijos taurumą. O galutinai suvienijo tautą paskelbtas Nepriklausomybės aktas ir kovos už nepriklausomybę. Ant tokių pamatų ir buvo statomas vienybės rūmas.

ALGIRDAS GRIGARAVIČIUS:

Noriu atkreipti dėmesį į patriotinio fronto idėją, kuri buvo iškelta 1939 m., po Klaipėdos krašto netekimo. Bet A. Smetona ir tautininkai pareiškė: kadangi yra tautininkų sąjunga, šitokio fronto nereikia, tautą sutelkia tautininkų sąjunga.

IMANTAS MELIANAS:

Turėjo reikšmės ir tai, kad lietuvių tauta, įžengdama į XX a., buvo paversta, padalinta tarp Rusijos ir Vokietijos imperijų. Todėl būtent jos etnografinis pradasis save pateisino, kadangi buvo kilę iš turtingų valstiečių, o pirmosios nacionalinio atgimimo bangos inteligentai — dažnai laisvųjų Žemaitijos valstiečių ir bajorų kilmės. Ši inteligentija buvo baigusi aukštusius mokslus ne tik Rusijoje, bet ir pasidairiusi po Vakarų Europą. Be to, reikia turėti omenyje ir JAV lietuvių kolonijos įtaką. Jinai vienybė suvokė ne tik kaip dvasinį, bet ir kaip ekonominį bendrumą. Atsiranda pirmosios lietuvių pramonės, kredito įmonės XX a. pradžioje, plėtojasi ekonominė kova prieš kitų tautų atstovų įsigalėjimą Lietuvos pramonėje, prekyboje ir finansuose. Tačiau bene pagrindinis tautos vienybės problemos aspektas susijęs su žemės nuosavybe. Tai pasireiškė kovoje prieš lenkų dvarininkų žemėtvarką. Taigi ir dvasiniai, ir ekonominiai interesai vieno lietuvių. Respublikos laikais vienybė įgauna jau politinį atspalvį. Vien savanorių kariuomenės skaičius (o jų dabar priskaičiuojama apie 12 tūkstančių, gal ir daugiau) rodo, kad tuo metu, kai Lietuvai buvo iškilęs mirtinas pavojus, vienybė ne tik deklaruota, bet ir tiesiog eita į kovos lauką. Šiuo laikotarpiu jau atsiranda pačios elementariausios

vairo. Jie sudarė lietuviškai kalbančią dalį tos būsios nacijos, kuri dar tik turėjo susiformuoti. Mažoji Lietuva tokias funkcijas atliko vokiečių kultūra ir kalba. Tačiau ji neturėjo aiškių lietuviškų bruožų, buvo suvokiama kaip periferinė vokiečių kultūros dalis. Kas kita — lenkiška kultūra Rytų Lietuvoje. Tai buvo specifinis Lietuvos kultūros komponentas, kuris, deja, toliau rutuliojosi kaip Lenkijos kultūros dalis. Pagrindinė to priežastis — ekspansionistinės Lenkijos ir jos remiamų vietinių jėgų užmačius, bet blogai ir tai, kad lietuvių inteligentai, stovėję prie valstybės vairo, priėmė tų jėgų primestas žaidimo taisykles. Pasekmės mes ir šandien matome. Matyt, jei 1920 m. nebūtume praradę Vilniaus krašto, o ir Mažajoje Lietuvoje susiklosčius kitokiai situacijai, šandien turėtume dvi kalbės, o gal ir trikalbės Lietuvą. To bijoti nereikėjo, nes lietuviškas elementas visada vyraus ir intelektualinė, ir ekonomine prasme.

VIKTORAS MAKOVECKAS:

Čia, mano nuomone, gerai išryškinti du mūsų temos aspektai: politinė lietuvių tautos vienybė ir lietuvių nacijos, t. y. tautos ir tautinių bendrijų vienybė. Kokia dabar situacija? Ją irgi galima dviem požiūriais nagrinėti: koks politinių jėgų santykis ir kokia galima Lietuvos nacija. Priimtas LTSR (dabar jau Lietuvos Respublikos) Pilietybės įstatymas, bet kiek jis vienija tautą — labai problemiškas dalykas.

IMANTAS MELIANAS:

Priespaudos metai uždėjo lietuviams nepilnavertiskumo kompleksą jungą. Net turėdami savo valstybę ir sudarydami joje daugumą, mes mastome ir elgiame kaip tautinė mažuma. Įprasta tapo priešprieša: mes — jie. Mes — etniniai lietuvių, jie — Lietuvos lenkai. Čia visi — mes. Mes žiūrime į savo valstybės piliečius kaip į kitataučius, kaip į svetimačius. Su tuo reikia kovoti. Tokį ir tautinių bendrijų, ir lietuvių požiūrį reikia keisti.

ALFONSAS JUŠKA:

Turi būti teisingas atstovavimas parlamente. Rinkimai, kuriuos mums primetė sovietinė valstybė, buvo labai nedemokratiški. Dabar šiek tiek demokratiškesni, bet nevienalytiškai nacija jie vis tiek yra nedemokratiški, nes turėtų būti proporciniai.

IMANTAS MELIANAS:

Viena problema — jei mes ir toliau lietuvių naciją tapatiname su lietuvių tauta, ilgainiui teks atsisveikinti su Vilniaus kraštu.

RIMAS JOKIMAITIS:

Nacijos tapatinimas su tauta nėra subjektyvi kažkieno valia, tai objektyviai sąlygoja vėlyvas mūsų nacijos formavimasis.

VIKTORAS MAKOVECKAS:

Taigi kokia šandien problema? Deklaratyvus požiūris: vienytis, vienytis, vienytis. Tokį šūkį kelia komunistai. Šiandien reikia priimti rimtus politinius sprendimus, tada bus galima kviesti tautą vieningam darbui. Galbūt 1918 metų Vasario 16 Akto pakartojimas ar kiti sprendimai sutelktų tautą?

(Nukelta į 3 psl.)

Rašytojo kūryba, etika ir gyvenimas

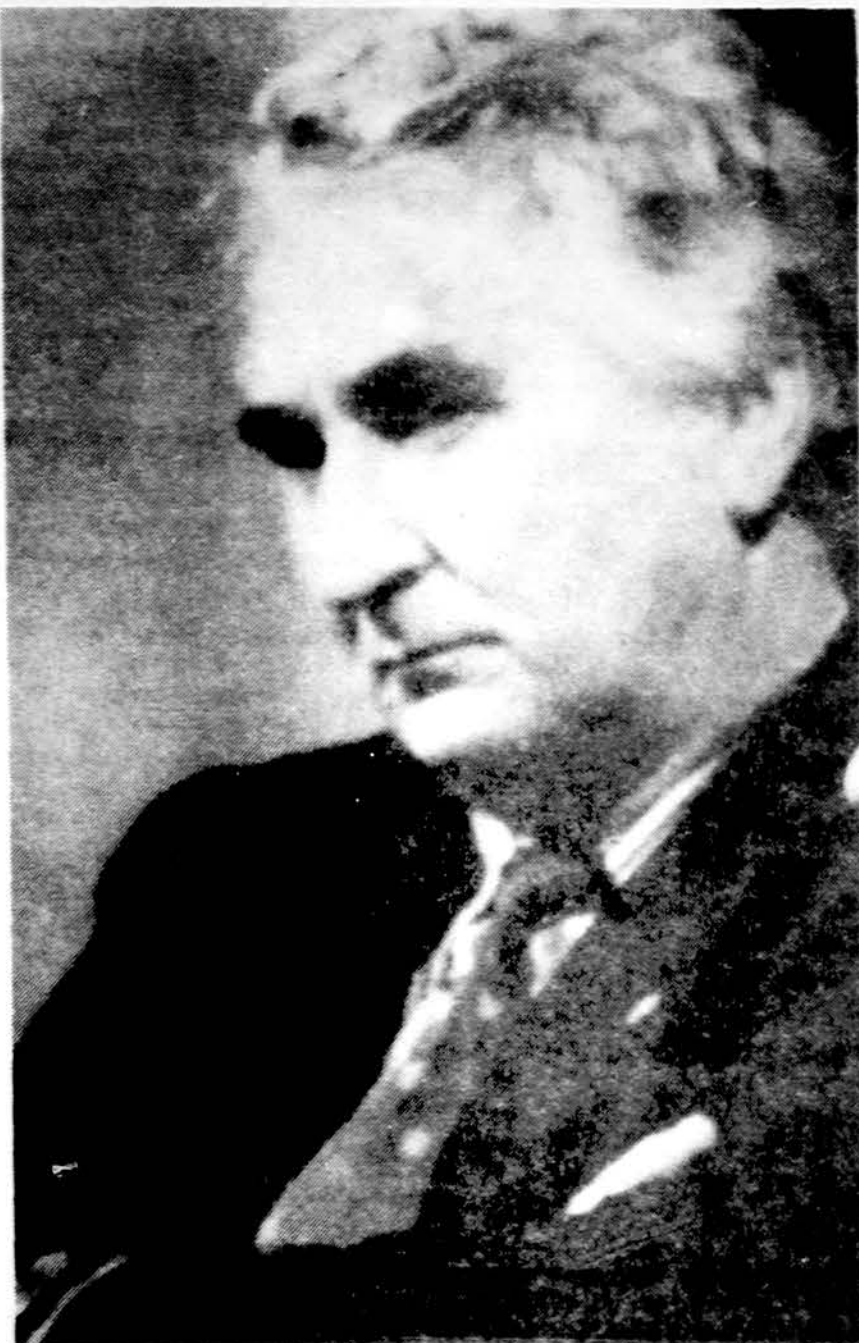
Raimondo Kašausko romanas „Vakaris vėjas“

PETRAS MELNIKAS

Kelios temos varžosi dėl pirmenybės naujajame Raimondo Kašausko romane „Vakaris vėjas“ (1989). Autorius gerai žinomas rašytojas Lietuvoje. Šis romanas yra tęsinys ankstesniojo jo romano „Gerumo kaina“ (1978). Dabartiniam įvykiui vyksta po dvidešimties metų. Atskleidžiama, kaip rašytoju tapo kaimo berniukas, išėjęs mokslo ir, vargingai tarnaudamas ministerijoje, rašęs vakarais. Po pirmo pasisekusio romano Vytautas Norvaišas meta tarnybą, susidraugauja su įtakinga Danieliaus ir Marijos Urbonų šeima, kuri savo padėtim visuomenėje ir materialine pasipirtimi Vytautui ir jo žmonai Rūtai yra ir patogi, ir kartu problematiška.

Autorius nagrinėja savo herojų rašytoją kaip kūrėją, susiduriantį su etikos problemomis, kaip Rūtos vyrą ir dviejų sūnų, Mindaugą ir Andrių, tėvą. Kompoziciniu požiūriu visa tai jungia Vytauto Norvaišo kelionė iš naujo savo buto nauju automobiliu. Iš Vilniaus jis važiuoja pamatyti ir aplankyti savo gimtus, apeistus namus Juodoseje, netoli jūros. Jis tikisi rasti tarytum savo šaknis – tėvų kapus ir savotiškai atgimti kaip nutoles inteligentas išveis iš kaimo. Dominuoja autorius mėgiama prisiminimų technika, grįžtanti į seniai įvykusias intrigas, tad ir pati kelionė nuo romano pradžios iki galo yra greičiau tik rėmai parodyti tą įdomesnę praeitį.

Praeityje rašytojui Norvaišiui nedavė ramybės etikos problemos, pažintis su ta įtakinga Urbonų šeima, keliaujančia po užsienio kraštus, prabangiai gyvenanti. Urbonai jam iškombiuoja keistoje „bazėje“ užsienietiškus drabužius, rašomąją mašinėlę su lietuvišku raidynu, kviečia į svečius. Ir jis tam nespriešina, bet nežino, kada ir

Raimondas Kašauskas

Vytauto Maželio nuotrauka

kaip reikės jiems „atsilyginti“, atsidekoti.

Norvaišas kadaise gėrio mokė sergantis Poetas, kurio kūryba nebuvo spausdinama. Bet dabar apie gerį jis galvoja kitaip: „Kokie niekai, mielas ir naivus senuk, buvo tavo pamokymai. Daug kartų meliaui tai, kas yra gėris – sveikata, laime, pasisekimą, šlovę [...] turėti iš tiesų, o ne svajonėse [...] Taigi pasiimk viską, kol gali, kol gyvas...“

Urbonai Norvaišą myli, kartais nekaltai siūlo jam kai kurias temas, bet jis pamėgino rašyti apie pačius Urbonus. Vogčia Marija tai pastebi ir jo prašo: „Mėgink rašyti apie mus.“ Užkabinamei visa sistema, kuriai priklauso ir Urbonas, ir aš, ir daugelis kitų, deja, taip pat ir tu... O ji, sistema, užiautų tau burną. Tuo gali neabejoti...“ (p. 217). Marija buvo trumpai įsivelusi pajūryje į romaną. Gal dėl

to Urbonas, jausdamas, kad kažkas jam jau kasa duobę, praranda darbą, gula į įtakingųjų speigloninę ir vaidina mirštantį, žūt būt mėginamas išsaugoti savo postą.

Pažintis su Urbonais Norvaišiui tokia svarbi, kad nežinomo žmogaus – anonimo paskambinimas jį sukrečia, tačiau be reikalo. Nepažįstamas rašytojui garantuoja net gerą kritikos įvertinimą jo naujam romanui. Tai Norvaišą suneramina, bet kaip tam atsipirti? Tuo tarpu Norvaišas rašo ir kriminalinį romaną, kuriam idėja ir pavadinimas „Sidabriniai šaukštėliai“ įkvėpė draugo dukterė Vida, pavogusi šaukštėlius ir patekusi į kalėjimą. Toks pažįstamų žmonių „perkelimas“ į savo raštus jam sukelia graužatį. Ar etiška taip daryti? Kai Vida kenčia kalėjime...

Prie rašytojų Norvaišo gyvenimo klausimų glaudžiasi santykiai su mylima žmona Rūta. Ji labai patenkinta draugyste su Urbonais. Mažiau atskleidžiama apie vedusį sūnų Mindaugą, bet vykusiai ir jdomiai mastoma apie jaunesniojo sūnaus Andriaus mėginimą slapta rašyti eileraščius, šio maištaujančio jaunuolio morale ir gale lyg jo supratimu, kad ir jo gilesnės šaknys vis dėlto yra likusioje senelio troboje, kur akmenyje jis iškala savo vardą ir pavardę: „Andrius Norvaišas. Lietuva. 1980“.

Autorius Raimondas Kašauskas, gimęs Birikuose, Telsių apskrityje, baigė Vilniaus universitetą, dirbo vaikų laikraščio „Genio“ ir „Pergalės“ redakcijose, Rašytojų sąjungoje. Išleido apsakymų rinkinius: „Saloje“ (1960), „Žmonės iš arti“ (1960), apsakas „Senio miesto amžius“ (1966), „Suvaugusių žaidimai“ (1969), „Motociklininkai“ (1973), „Mano motinos akys“ (1979), „Žaliuojančios kalbos“ (1982). Iki naujausio „Vakarės vėjas“ yra parašęs tris romanus: „Gerumo kaina“ (1978) ir „Saulė raudona“ (1985). Raimondas Kašauskas taip pat rašo ir apsakymus vaikams.

Prie Vilniaus Katedros sienos paminklinė vietelė lietuviams jaunuoliams, žuvusiems sovietinėje kariuomenėje, Aleksandro Juozapaitis nuotrauka

Alfonsas Tyruolis

TĖVYNEI JOS NEGANDŲ DIENOMIS

PRIE LAISVĖS KRANTO

Prie laisvės kranto tu buvai,
Prie jo nušvitusi stovėjai,
Kai gelto rudens klevai
Ir siautė Akvilono vėjai.

Prie laisvės kranto tu džiaugeis,
Kartodama brangiausią vardą,
Kai Stiklas sukuriais staigiais
Srovėj klastingai jį panardė.

Prie laisvės kranto dužo tau
Viltis dar ne paskutinioji,
Nors liūdinčią tave matau,
Girdžiu, kaip skaudžiai tu vaičioji.

O ne! Vis tiek pražys klevai
Ir Akvilonas virs zefyrų:
Ne veltui tikinti buvai,
Kad laisvė iš kančios išnyra!

TĖVYNEI

O Viešpats tavo ašaras pavers vynu.
Jurgis Baltrušaitis

Kaip motina mumis su meile rūpinais,
Davei tu duoną skalsią mums, ne trupinius.
Už meilę tą, už rūpestį, už daug ką
Mes iš toli kaip padėkų tau nešam auką;

Tavęs ilgejimo skausmingus atdūsius,
Žingsnius, link tavo židinio vis vedusius,
Lapus, brangiaisiais atminimais prirašytus,
Mums sutemos tau, kaip tyrų žvaigždėi, šviesus.

Dabar, tave ištikus daliai skaudžiai,
Kada klaidios grėsmės šešėliai siaučia,
Ak, kokią auką tau atnešt galėčiau,
Kai skausmo sutemos saulė sunkiai šviečia?

Tik auką to brangiausiojo tikėjimo,
Kurio per pragarus išplaukt galėjome:
Jei krisiu – krisiu už teisybę šventą,
Jei kelsiu – kelsiu, kad pasaulis ja gyventų!

VISUR JAU MAINOSI ORAI

Visur jau mainosi orai,
Visur tik aidai laisvės žodis.
Ir iš po debesio tamsaus
Mums laisvės saulė pasirodys.

Ir kaip pavasaris gaivus
Kad po žiemos sutirpdo ledą,
Taip Viešpaties šventa valia
Pavasari tėvynei žada.

Ir su Maironiu tikim mes,
Kad užmigdyta laisvė kelsis,
Jei rankos mūs neatlaidžiai
Į uždaras duris vis bėsis.

Apie tautos vienybę

(Atkelta iš 2 psl.)

PETRAS VAITIEKŪNAS:

Dabar vyksta bendra kova, kuri turi transformuoti ir bendrus interesus ir į bendrą veiklą dėl jų. Bendrą veiklą ekonomikoje, bendrą veiklą, siekiant lenkų, rusų, lietuvių kultūros atgimimo ir suklestėjimo. Aš matau tautos vienybę tik jos skirtumuose, jų plėtojime. Kiekviena tautybė, gyvenanti Lietuvoje, turi savų interesų. Ir tie interesai tampa visos tautos, nes mes gyvenam toje pačioje žemėje, čia visoms tautos veikia tie patys įstatymai. Tik tai gindami tuos interesus ekonomikoje, kultūros srityse kiekvienas sava kryptimi (tačiau paisydam bendrą tendenciją), mes galime kalbėti apie tautos vienybę. Visa kita yra mistika. Lenkai turi suvokti savo interesus kaip lenkai, bet Lietuvos piliečiai, taip pat ir rusai. Tuos interesus gina Lietuvos pilietybės suteikiamos teisės. Lietuvos pilietinė negarantuoja, kad Lietuvoje kokia nors tautybė – lietuviams ar kam nors kitam – suteikiamos išskirtinės teisės. Pilietinės teisės yra vienodos absoliučiai visoms tautybėms, tačiau Lietuvoje vyrauja ne viena etninė grupė, bet tam tikras lietuviškas gyvenimo būdas. Tai ne tik tautinis, bet ir pilietinis aspektas.

VIKTORAS MAKOVECKAS:

Kodėl komunistai taip formuluoja klausimą? Mes visi norim nepriklausomybės, tai kam reikia dabar skaldyti? Atseit, dirbkim ir step by step eikim į Nepriklausomybę.

ALGIRDAS GRIGARAVIČIUS:

Komunistai paprasčiausiai sovietinės liaudies stereotipą modifikuoja į tautinės vienybės lozungą ir galvoja, kad tai panacėja. Tai – Rytų įtakos rezultatas.

RIMAS JOKIMAITIS:

Nemanau, kad čia kokia ypatinga komunistų kaltė. Vienybės idėja gimsta tam tikromis sąlygomis. Nepriklausomybės metais pagrindinis tautininkų teiginys buvo toks: „Sujunkime visas tautines jėgas tautos gerovei kelti“. Sąjūdis suvienijo tautą, iškeldamas konkretias politines idėjas. Dabar tokios vienybės pagrindas tegali būti bendri interesai. Ar jie yra šiandien? Beveik visos politinės jėgos sutaria dėl vieno dalyko – Lietuvos politinės nepriklausomybės. Šios jėgos tarpusavyje iš esmės neturėtų konfrontuoti. O kad dabar komunistai „demas-kuojami“, aš manau, tėra priešrinkiminis spektaklis. Iš tikro tokių prieštaravimų, kaip mėginama parodyti, tarp šiandieninės Komunistų partijos ir tarp kitų Lietuvos politinių jėgų nėra. Sakytum, vienas trečdalis yra įtarumo, o du trečdaliai – spektaklis. Po rinkimų viskas atsistos į savo vietas, nes jau dabar yra ryški politinė tautos vienybė, Lietuvoje gyvenančių žmonių vienybė.

VIKTORAS MAKOVECKAS:

Tu, Rimai, nori pasakyti, kad nauja AT vaidins tautą konsoliduojančios jėgos vaidmenį? Būtent priimdama politinius sprendimus?

RIMAS JOKIMAITIS:

Galvoju, kad, nepriklausomai nuo to, kaip pasiskirstys balsai pagal partijas, neišvengiamai laimės Sąjūdis plačiąja prasme, t.y. judėjimas už šiandieninės būklės pakeitimą ir Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimą. Ir nesvarbu, ar tai bus komunistai, ar kiti, šitie žmonės 2/3 turėtų balsuoti už Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimą. Nebūtina už konkrečių dokumentų, bet būtent už konkrečias reformas, kurios mus ves į Nepriklausomybę. Vienybė pasireikš ne tuo, kad milijonai žmonių išeis į gatves ir iškels vieną ar kitą lozungą, o tuo, kad šitie žmonės išrinks savo atstovus į parlamentą, ir būtent šis parlamentas vieningu balsavimu išreikš tautos politinius ir ekonominus interesus.

PETRAS VAITIEKŪNAS:

Kad tik neisikūnytų tautos

vienybės pagrindų diktatorių. Tautos vienybės idėja – diktatoriaus idėja.

VIKTORAS MAKOVECKAS:

Dedam viltį į AT, tačiau atsimenam 1926-uosius, kada partijos per aštuonerius Nepriklausomybės metus buvo sustiprėję; dabar jos nebus dar tokios stiprios, bet frakcijos parlamente bus. Ar gali mūsų seimas ar AT pateikti dėl to į aklaivietę?

PETRAS VAITIEKŪNAS:

Pasižiūrėkite į rinkiminį plakatą: komunistai mato savo partiją ne buferio prieš Maskvą vaidmenyje, o vairininko: Lietuvos panoramą, Brazausko profilį ir vairs. Tai akivaizdu, jie veda į diktatūrą. Jiems valdžios klausimas pagrindinis.

RIMAS JOKIMAITIS:

Vyriausybė bus formuojama būtent pagal tą tautos vienybės

Vienybės simbolis buvo Baltijos kelias praėjusių metų rugpjūčio 23 dieną – Molotovo-Ribbentropo paktą 50 metų sukakčiai pažymėti. Čia matyti dalis žmonių grandinės prie Kauno. Aleksandro Juozapaitis nuotrauka

principą. Ir kol kas niekas nežiūrės, kas kokiai partijai priklauso, nes tų partijų pozicijos nelabai skiriasi. Jei žmonės išreikš vyriausybei pasitikėjimą, nepaisydami partinės priklausomybės, tai ir bus savotiškas vienybės atspindys parlamente.

VIKTORAS MAKOVECKAS:

Aš užsiminiau apie politinių partijų gausumą, sustiprėjimą, ir ar tai bus problema. Jei Aukščiausioji Taryba nebus pajėgi priimti esminių sprendimų, tai ar tik nebus tada vienintelė išeitis nacionalinio autoritarizmo etapas, kuris, kaip teigia Brzezinski, yra neišvengiamas, pereinant iš komunistinio totalitarizmo į liberaliąją demokratinę visuomenę?

beraliają demokratine visuomenę?

RIMAS JOKIMAITIS:

Partijų kūrimasis yra objektyvus procesas. Mes galime labai norėti turėti tik dvi partijas, bet mes jų turėsime daugiau, kadangi įvairių socialinių sluoksnių interesai yra gana skirtingo lygio.

JUOZAS KRIVAS:

Bet yra skirtumas tarp Respublikos laiku, kai kūrėsi ir stiprėjo partijos, ir dabartinės situacijos, kada išlaikoma mafijinė struktūra. Partijos limpa prie jos, kaip prielipę. Tai visiškai skirtinga situacija, ji slepia begalinį pavojų. Begalinį pavojų ir tiesų kelia net į diktatūrą.

RIMAS JOKIMAITIS:

Komunistų partijai priklausančių skaičius neišvengiamai mažės, nes greitai iš partijos pasitrauks daugelis žmonių, buvusių partijoje tik formaliai ir turėjusių partinį bilieta, bet iš tikrųjų nedalyvavusių politiniame gyvenime. O kitos partijos stiprės – nepamirškime, kad praėjo dar tik vieneri metai – tai yra nepaprastai trumpas laikas, kad sulauktume rezultato. Kada bus išrinktas naujas parlamentas, atsiradus naujų politinių veikėjų, partijų atstovų dalyvavimas parlamente suteiks naują stimulą partijų augimui.

Diktatūra gali būti ne vien prezidentinė, bet ir parlamentinė – apribojus gyventojų politines, ekonomines ir socialines teises. Sakysim, uždraudus streikus. Parlamentas, turedamas tokias

teises, gali priimti spec. įsakymus.

PETRAS VAITIEKŪNAS:

Aišku, kad mūsų parlamentas negalės būti parlamentinė diktatūra, nes ten per daug margas ansamblis surinktas.

VIKTORAS MAKOVECKAS:

Tai gi kokias galėtume padaryti išvadas iš šiandieninio mūsų pokalbio? Išryškėjo du tautos vienybės problemos aspektai: lietuvių tautos politinė konsolidacija ir būsima Lietuvos nacija, kaip pilietinė bendruomenė.

Pirmuoju aspektu problema, mes sutarėme, yra dirbtinė. Tauta yra natūralus darinys, formavęsis tūkstantmečiais, ir kol mes kalbėsime lietuviškai, turėsime istorinę atmintį, puoselėsime papročius ir t.t. – mes būsime tauta. Nepaisant to, kiek bus Lietuvoje partijų – dvi ar du šimtai. O žvelgiant antru aspektu, problema yra reali ir skaudi. Ypač lenkų klausimas. Čia dar mums visiems, taip pat ir visoms partijoms, Aukščiausiojai Tarybai, teks daug padirbėti ir pasistengti, konsoliduojant įvairius etninius elementus į naciją.

Atsirado mūsų pokalbyje ir diktatūros klausimas. Bet norėčiau pabrėžti, kad jis iškilo būtent toje pokalbio vietoje, kai mes palietėme tariamą lietuvių „partinio pakrikimo“ klausimą. Tai rimtas signalas, ypač turint omenyje, kad šį klausimą itin pabrėžia LKP. O ir prezidento instituto įvedimą ir Lietuvoje, ir Sovietų Sąjungoje forsuoja komunistai...

„Eglutė“ žaliuoja jau keturiasdešimt metų

ONA MIKAILAITĖ

Šių metų pradžioje vaikų laikraštis *Eglutė* sulaukė keturiasdešimt metų. Nuo 1950 metų išėjo 400 žurnaliuko numerių. Redakcijos lentynose stovi 40 tomų įristų knygų. Norim tikėti, jog šis, kad ir mažas bei kuklus leidinėlis yra prisidėjęs prie išeivijoje gyvenančių lietuviukų auklėjimo. Sukaktis duoda progos apžvelgti jo pradžią bei tolimesnio augimo kelią.

Lietuviškąjį auklėjimą išeivijoje vykdė, kaip tik išmanė, suprasdami, jog mūsų padėtis gana savotiška: kaip štai vienoje šeimoje vaikas klausinėja mamos:

- Mamytė, kur tu gimėj?
- Kanadoje, vaikelai.
- O kur gimė tėtis?
- Jis gimė Lietuvoje — Kau-

ne.

— O aš žinau, kad gimiau čia, Amerikoje. Kaip gerai, kad mes visi suėjome kartu!

Už Lietuvos ribų buvo keli bandymai leisti laikraštį vaikams. Iki 1956 metų ėjo Vlado Vijeikio redaguojama *Tėviskėlė*. Vėliau suaugusiems skirtuose laikraščiuose bei žurnaluose buvo spausdinami skyreliai vaikams, bet *Eglutė* liko vienintelis atskiras žurnalukas, skirtas lietuvių vaikams, leidžiamas laisvajame pasaulyje. Tačiau lietuviškos vaikų periodikos medyje *Eglutė* yra tik viena šakelė.

Lietuviškoji vaikų periodika gyvyje jau 85 metus! 1906 metais *Saltinėlis* vaikams ėjo šalia Seinuo leidžiamas *Saltinio* suaugusiems. *Saltinėlis* vėl buvo tėvų marijonų atgaivintas 1928 metais, ilgai tapdamas atskiru laikraščiu vaikams. Nepriklausomai Lietuvoje 1920 metais pasirodė *Žiburėlis*, 1923 — *Žvaigždutė*, 1925 — *Saulutė*, o kiek vėliau buvo leidžiami *Vyturys*, *Kregždutė*, *Bangėlė*. Organizaciniai laikraščiai kaip *Ateitis* ir *Skautų aidas* turėjo savo priedus vaikams.

Ankstyvoji vaikų periodika Lietuvoje buvo katalikiškos bei tautinės minties ir pamokomojo pobūdžio, tačiau ji buvo gana patraukli — gausiai iliustruotas tekstas pritaikytas vaiko lygiui. Vėlyvesnį žurnaluką, kaip *Žiburėlis*, *Saulutė* ir *Vyturys*, pasiekė daug aukštesnį vaikų literatūros lygį, o estetinė išvaizda ir geras spaudos kokybė patraukė net suaugusiojo akį. Rašė stiprūs rašytojai, piešė geri dailininkai — taip kad lietuviškoji vaikų periodika Nepriklausomybės metais jau buvo nuėjusi ilgą tobulėjimo kelią, kai 1940 metais Lietuvos okupantai ją uždraudė ir pakeitė savąja. Laikraštėlių vaikams buvimą, kad ir labai nenoriai, bet visgi pripažįsta net Vincas Auryla savo knygoje *Lietuvių vaikų literatūra* (Vilnius, 1986). Jis tačiau Nepriklausomybės laikotarpi vaikų periodikos bei literatūros atžvilgiu vadina stagnacijos metais: „Šio laikotarpio vaikų literatūros stagnacijos priežastis buvo ta, kad rašytojai nesidomėjo vaikų pasauliu, o šioje srityje reikėsi beveik vieni amatininkai“ (p. 91). Faktai šios pastabos nepateisina. Taigi turime dar vieną gana tendencingą lietuvių literatūros apžvalgą.

Karo pabėgėliams lietuviams atsiradus Vokietijoje, Antanas Giedrius, 15 metų Lietuvoje redagavęs *Saulutę*, ją atgaivino su Detmoldo lietuvių bendruomenės parama. Graži, didelio formato, spalvotais viršeliais, ji buvo puošniausias laikraštėlis, leistas vaikams išeivijoje, ėjęs trejus metus, 1946–1948. *Saulutė* pasiskelbė savo tikslą: gaivinti tolimos tėvynės meilę vaikų širdyse bei viltį jai sugrįžti. „Argi ne gražu šviesti tamsioje tremtyje esančiai jaunutei sielai?“ — rašė redaktorius.

Pietų Amerikoje nuo 1937 metų ėjo *Mažųjų pasaulis*, leidžiamas

Sesuo Ona Mikailaitė, dabartinė „Eglutės“ redaktorė, ir Danguolė Sadūnaitė, „Eglutės“ administratorė.

Brazilijos Lietuvių sąjungos, sumaniai redaguojamas mokytojo Simo Bakšio. Vieną jo numerį teko užtikti Amerikos lietuvių katalikų archyve. 1937 metų kalėdiniame numeryje buvo išspausdinta M. Tamašausko apžvalgelė Lietuvoje leidžiamų vaikams laikraštėlių — jų sukaikiavo aštuonis, nors tuo metu jų buvo daugiau. Autorius džiaugiasi lietuviška vaikų spauda: „Per devyniolika nepriklausomos Lietuvos gyvenimo metų vaikų laikraštėliai atliko didelį darbą... pripratino priaugusiąją kartą sekti periodinę spaudą, skaityti laikraštis ir knygas“.

Kai 1950 metais Kanadoje ir JAV pokario lietuvių išeivija jau buvo šiek tiek nusėdusi, spaudoje daug kartų kelta mintis, jog reikia ką nors leisti vaikams lietuvių kalba. Tačiau to uždavinio niekas nesiėmė vykdyti, kol Bernardas Brazdžionis, tuo metu gyvenantis Lawrence, Massachusetts, su savo klebono, kunigo Pranciškaus Juro pagalba, sumanė leisti *Eglutę*.

Brazdžionis jau Lietuvoje rašė vaikams eiles Vytės Nemunėlio slapyvardžiu, bendradarbiavo *Žiburėlyje*, net kurį laiką jį redaguodamas, o Vokietijoje jo eilės vėl pasirodė *Saulutėje*, kurias su rinkę, išleido kelis eilių rinkinius vaikams. 1939 metais, prieš pat karą, išėjo jo garsusis *Meškiukas Rudnosiukas*. Tuo metu Danguolė Sadūnaitė, dabartinė *Eglutės* administratorė, buvo septynerių metų. Ji prisimena, kaip jos tėte skaitydavo tas vaiko širdelei taip artimas eiles, o ji, sėdėdama tėtei ant pilvo, drauge su sesute ir broliuku, su dideliu dėmesiu jų klausydavosi. Man pačiam su Rudnosiuku teko susipažinti kiek vėliau, išėjus jo 1951 metų laidą.

Apie *Eglutės* gimimą Brazdžionis, paklaustas, taip papasakojo: „Su kunigu Juru [1891–1980], spaudos žmogum, apie ką kita šnekti, jei ne apie knygas ir laikraščius, beveik neįmanoma. Jis norėjo tuojau ir ką nors grynai mano [kūrybos] vaikams išleisti. Bet užkliuvom už minties, kad lietuvių vaikai Amerikoje neturi savo laikraščio. Jis sako man: „Jei sutiktum tokį laikraštėlį redaguoti, aš spausdinimą apmokėčiau“. Pasiūlymas buvo kaip su tarties pradžia. „Mielu noru, kodėl ne!“ — sutikau“.

„Taip vieną gražią dieną su mintim plačiau išsišnekti išvykom į kunigo Juro vasarvietę (Marblehead, MA) jo automobiliu... Laikraštėlio leidimas jam rūpėjo: „Ar turėtum bendradarbių? Juk vienas laikraštėlio kad ir mėnesinio, nepiraišys“. Išvardinau jam visą eilę savo kolegų, rašančių vaikams. Daugelių jų vardų jis pažino: turėjo jų knygų. Su kai kuriais, kaip Antanas Vaičiulaitis, buvo asmeniškai pažįstamas ir net bendradarbiavo savo įkurtame Lietuvių kultūros institute“.

„Kol nuvažiuojom iki vandenyno, ne tik daug kitų dalykų sutarėm, bet ir vardą išrinkom. Vardų mudviem atėjo daugybė. Juos surašiau. Bet štai, be-

važiujant pro miestelių sodybas, už akių užkliuvo eglaitės. Jis man papasakojo, kad per Kalėdas Amerikoje eglutės puošiamos dovanėleimis, žvakutėmis (to aš tada dar nežinojau). Sutarėm, kad *Eglutė* vaikams bus iš karto artimas ir savas daiktas“.

Pirmoji *Eglutė* pasirodė daug maž 1949 metų Kalėdų metu, nors jos oficiali data buvo 1950 metų sausis. Įžangoje redaktorius išreiškė tai, ką daugelis išeivijos lietuvių šeimų tuo metu išgyveno:

Nežinome šiandieną tėvynę likusių likimo, nežinomos nei mūsų ateities dienos. Esam išsi- blaške po visą pasaulį. Tik mintimis begalime grįžti... ir susėti prie šeimoms kūčių stalo. Su gražiosiomis šeimoms šventėmis Kalėdomis ateina mūsų šeimoms EGLUTĖ. Vienos lietuviškos šeimoms nuotaka teungia ji mus visus, esančius laisvajame pasaulyje. Ir težaliuoja lietuviškoji EGLUTĖ žiemą vasarėlę.

Tais pirmaisiais metais laikraštėlis puošė dailininko Povilo Osmolskio piešiniai, nuotaikingi viršeliai; jis turėjo ir savitą ženklą — eglutės šakelę. Osmolskis sutiko būti nuolatinio iliustratoriaumi. Viršelius piešė iki 1957 metų bei iliustravo eilėraščius ir pasakas. *Eglutė* jis paliko daugiau kaip 500 originalių piešinių kraitį, iš kurio dar semiamės iki šiol. Didelis dėkingumas priklauso šiam geram ir talentingam žmogui, jau iškeliaujam amžinybėn.

Kun. Pranciškus Juras skyrė sumą pinigų honorarams. Brazdžionis prisimena, kad tuojau kreipėsi į kolegas rašytojus, ieškodamas bendradarbių. Jau pirmajame numeryje pasirodė žymesnių vaikams rašančių pavardės: Leonardas Žitkevičius, Jonas Minelga, Stasys Džiugas, Antanas Vaičiulaitis, Jonas Kuzmickis, Jonas Gailius. Vytautas Tamulaitis iš Toronto atsiuntė pirmą dalį „Svirplio

muzikanto kelionės“, vėliau išspausdintos dviem knygelėm. Šalia pasakų ir eilių vaikams, buvo ir skyriai apie lietuvišką šėstadieninių mokyklų veiklą Europoje, Kanadoje ir JAV bei skaitytojų laiški. Taip vaikai galėjo pajusti, kad lietuvių yra visur, kad jie sudaro didelę šeimą.

Pirmieji skaitytojai dar šiek tiek prisiminė Lietuvą. Štai keli sakiniai iš rašinėlio „Aš ten gimiau“, išspausdinto 1950 metais. Autorė — dešimtmetė Lilija Sukytė, būsimoji operos solistė.

Maža būdama gyvenau Vilniuje. Kaip jis atrodo, neatmenu. Žinau tik, kad labai gražios bažnyčios ir dideli namai. Aš su tėveliu nuidėdavau į Katedros aikštę. Ten, atsimenu, buvo trys gražūs arkliai, nulipdyti iš sniego. Jie man labai patiko. Vėliau kartą su mamyte užėmė daug vainikų ir gelių. Važiavome rogėm su arkliais. Ten buvo daug kryžių. Visas geleis sudėjom ant vieno kryžiaus. Man buvo neaišku, kodėl tik ant vieno. Tada mamytė paaiškino, kad čia yra tevelio kapas.

Vienas po kito pasirodė *Eglutės* numeriai, spausdinami Nekaltai Pradėtosios Marijos Seserų nesenai įkurtoje spaustuvelyje Putnam, Connecticut. Jie keliavo į įvairius pasaulio kraštus, kur tik buvo nuklydę lietuvių. Vienas po kito į talką atėjo rašytojai: Stepas Zobarskas, Pranas Imsrys (Bastys), Aloyzas Baronas, Jūrė Jankus, Gražina Tulauskaitė, Kotryna Grigaitytė. Rašė ir žymūs jaunimo auklėtojai, kaip kun. Alfa Susinskas ir kun. Stasys Yla, iš Vokietijos atvykęs Amerikon.

Po Bernardo Brazdžionio redagavimo darbą 1951 metais tęsė rašytojas Pranas Naujokaitis. Penkerius metus dirbo su dideliu pasišventimu, augindamas du vaikus, uolius *Eglutės* skaitytojus — Gediminą ir Dalią. 1956–1957 metais redagavo Stepas Zobarskas. Tai buvo grynas pasiaukojimas, nes pelno toks darbas negalėjo duoti.

Šiuo metu istorines apyskaites rašė Vaclovas Čižiūnas. Sonė Pipiraitė-Tomarienė davė dailiai atpasakotų liaudies pasakų. Nina Butkienė aprašė Jonuko ir Katrytės nuotykius, vėliau išdyklio Mikučio išdaigas. Antanas Bendorius prisiminimais keliavo po Lietuvą. Viena iš ankstyviausių bei pastoviausių bendradarbių buvo Danutė Lipičiūtė-Augienė. Užsakiusi *Eglutę* keturiems savo vaikams, nuo 1951 metų ji pati siuntė eilėraščius, o vėliau ir apyskaites. Jos pavardė ir dabar dažnai pasirodo laikraštėlio puslapiuose. Daug padėjo ir platinti laikraštėlį bei organizuoti bendradarbius, ruošė bei talkino įvairiems renginiams *Eglutės* naudai. Sako ji: „Visiems įkyrėdavau, nuolat *Eglutę* mīnėdama...“

Prelatas Pranciškus Juras su „Eglutės“ skaitytojais Putname, Immaculata spaustuvelyje, kur „Eglutė“ spausdina jau 40 metų.

1958 metais laikraštėlį redagavo Antanas Šerkšnas, o jam negalint toliau dirbti, *Eglutė* atsidūrė krizėje. Ją atvežė į Putnamą ir pavedė seselėms. Jos jau nuo 1952 metų *Eglutę* administruavo, o dabar ir redaguoti teko joms. 1959 metais redakcinį darbą sumaniai dirbo seserys Elena ir Irena Imbrasaitės. Jos pakeitė laikraštėlio išvaizdą. Didėnis šriftas, spalvingesni puslapiai, išeivijos vaikams labiau suprantama medžiaga naujai prabilo augančiam lietuvių jaunimui. Prie redagavimo prisidėjo ir sesuo Paulė Savickaitė, vėliau sesuo Teresė Mieczkowskė. Joms pasisekė įtraukti ir jaunesnių bendradarbių. Laikraštėlis atsigaavo.

Kol Putname veikė lietuvių bendrabutis, mergaitės *Eglutei* talkininkaudavo. Aldona Simutyte (vėliau Sruogienė) piešė, Elona Marijošūtė (vėliau Vaišnienė) rašė, Mara Eidukevičiūtė (vėliau Alminienė) ir piešė, ir rašė. Sukūrusios savo šeimą, jos *Eglutę* ne tik užsisakė, bet vis dar ką nors atsiųsdavo jos puslapiams pajavirinti.

1960 metais viršelius piešė Aldona Simutyte, vėliau Eglė Muliolienė. Abi jos iliustravo pasakas bei eilėraščius savo moderniu, gyvu, vaikams pritaikytu stiliumi, ipindamos lietuviškus motyvus. Rašė Jonas Minelga, Albina Kašubienė, Janina Narūnė, Nina Butkienė, Vanda Frankienė-Vaitkevičienė, Antanas Giedrius ir kiti iš ankstyvesnių bendradarbių. Į jų eiles įsijungė ir jaunesnės rašytojos kaip Nijolė Jankutė-Užubalienė, Gintarė Ivaskienė, Liuda Gudeliienė, Agnė Kizienė ir kiti, radę laiko bei reikalo prabilti naujai lietuviukų kartai.

Ši naujoji karta jau gimusi svetur, Lietuvos nematčius. Vartant 1960–1970 dešimtmečio vaikų kūrybos puslapius, malonu pastebėti, kad šiai kartai tėvynės, kad ir tolimos bei nematytos, meilė nebuvo svetima. „O, kaip aš norėčiau nuvažiuoti Lietuvon ir apkeliauti visą kraštą! Man atrodo, kad Lietuva yra gražiausia šalis pasaulyje“ (Vakarė Aistytė, Washington, D.C.). Arba vėl, Chicagoje gyvenanti Živilė Bilaišytė *Eglutei* rašė tokį laišką: „Miela *Eglutė*: Padraugauk su manim dar vienerius metus ir atnešk man daug naujų eilėraščių. Mes trys sesutės Tave skaityme ir visus eilėraščius atmintinai išmokstame“.

Nuo 1963 metų rudens man pataliai teko perimti *Eglutės* redagavimą. Tai buvo durs į spaudos pasaulį, su kuriuo susipažinau iš bėdos ir prie jo likau iš meilės. Ieškodama būdo praneškinti jaunuosius skaitytojus, pradėjau rašyti piliuko Pupčio nuotykius. Vaikams Puputis patiko ir ilgai vienas skaitytojas, Gintaras Grušas iš Kalifornijos, ėmė rašyti savus piliuko Kukuručio nuotykius. Šios kartos vaikams jau

Pirmasis „Eglutės“ numeris — 1950 metų sausis. Viršelis — dailininko Povilo Osmolskio.

nebuvo galima rašyti apie piemenėlius ir aitvarus. Į darbą įkinkiau bendrabutietes Rasą Šilėnaitę ir Lindą Stačiokaite, kurių laki vaizduotė sukūrė pasakas apie mokslininką Palubecką ir apie paklydusius erdvėlaivius. Abi dabar labai sėkmingai reiškiasi savo profesijose.

Elena Juknevičienė, nuo 1960 metų siuntusi savo eilėraščius, *Eglutei* intensyviai talkino 1970–77 metais. Pati daug rašė ir kitus įtraukė į bendradarbių eiles. Savo rašiniams laikraštėlį praturtino Milda Kvietytė Liulevičienė, Irena Regienė, Aleksandras Radzius, Zenta Tenisonaitė iš Olandijos ir kiti. Dailininkė Ada Sutkuvienė, Zita Sodeikienė, Diana Kizlauskienė, Algis Trinkūnas piešė viršelius ir iliustravo pasakas. *Eglutė* išgrąžėjo.

Reikėjo nemažai stengtis, norint vaikus sudominti, nes jų lietuvių kalba jau buvo silpnoka, nors lietuviškas sąmoningumas buvo gilesnis, negu manėme. Man dažnai tekdavo nustepti, skaitant vaikų atsiųstus rašinius. Štai kaip rašė 1972 metais Gediminas Murauskas iš Mont-realo:

Mes norime laisvės mūsų kraštui. Tam reikia suorganizuoti grupę žmonių, kuri darytų daug gero atgauti laisvę Lietuvai. Komunizmas yra kaip liga. Jei nėra vaistų, liga plės. Anksčiau Lietuva turėjo slogą, bet dabar ji turi džiova. Buvo sakoma, kad džiova nėra vaistų. Dabar jau yra, tik reikia mokėti juos gauti ir jais naudotis. Mes turime sujungti visas organizacijas ir vieningai kovoti dėl Lietuvos laisvės.

Šiandien tie žodžiai skamba pranašiskai. Tikiuos, kad jau suaugęs Gediminas Murauskas dar jais gyvena.

Danutė Augienė 1977–1979 metais padėjo sulaukti jaunų motinų būrėlių, kuriam vadovavo Laima Šaltuvienė. Į jį įsijungė Irena Grigaitienė, Austė Vygantienė, Marytė Mažeikaitė-Utz, Jolanta Zubinienė, Raminta Lapšienė. Jos dirbo su dideliu entuziazmu ir įnešė daug naujovių.

Nuo 1980 metų vėl teko persiorientuoti. Jaunesnieji rašytojai sunkiau sugaudomi. Kai kuriems trūksta drąsos, daugumai — laiko. Trečioji mūsų karta labai domisi lietuvišku auklėjimu, bet šeimos ir profesinės gyvenimas pareikalauja daug jėgų. Buvo tikras džiaugsmas, kai buvusi torontiške Audronė Kuolaitė-Skrupskienė sutiko *Eglutei* rašyti Pingvino Cepelino pasakas. Cepelinas naujai praneškino mažuosius skaitytojus, išjudino jų vaizduotę.

Pastaruoju metu į bendradarbių eiles įsijungė Onilė Vaitkutė-Šestokienė, Rasa Ardytė-Juškenė, Loretta Radvilaitė-Bradūnienė. Pastaroji parašė ir malonų laiškelį: „Norėčiau jums širdingai padėkoti už visus metus rūpestio ir darbo, leidžiant *Eglutės* žurnalą. Juo džiaugiamasi nuo jaunystės dienų, o dabar *Eglutės* laukia mano vaikučiai...“

Miela žinoti, kad mūsų poeto

Kazio Bradūno vaikaičiai skaitė *Eglutę*.

Dabartinių įvykių Lietuvoje šviesoje, jaučiam ir čia, ir ten, bestovį ant naujos eros slenksčio. Pučia nauji vėjai. Žinome, kad *Eglutė* pasiekia Lietuvą. Iš ten jau susilaukėme ir rimtos talkos. Man buvo ypač įdomu skaityti vienos jaunos mamos laišką, kuriame ji pasakoja tai, kuo dabar gyvenama Lietuvoje:

Dabar mes mokomės gventi do-riau, teisingiau, bandomė susi-gražinti socializmo klysteliuose išbarstytą meilę ir pagarbą artimui, i mūsų kasdieną grįžta ge-rumas, nuosirdumas, gailestingu-mas...

Ji aprašo ir tenykštę vaikų periodiką: „Mūsų mažieji vaikučiai turi kelis leidinėlius — tai *Genys* ir *Žvaigždutė*. Mano vaikystės metais tie žurnaliukai buvo gerokai raudoni, ir aš nuste-bau, kad pradėjusi pirkti savo dukrelei *Genį*, atradau, jog jis smarkiai pasikeitęs į gerąją pusę. Dabar čia gausu nuotaikingų eilėraščių apie gamtą... ir gražių eilių apie Lietuvą. Spaus-dinami ir Vytės Nemunėlio eilė-raščiai. Daug yra rašinėlių apie mūsų krašto praeitį, jo žymius žmones, Lietuvos gamtą“.

Apie mūsų leidžiamą *Eglutę* ši rūpestinga motina atsiliepė taip: „Jūsiskė *Eglutė* nėra tokia spal-vinga [kaip *Genys*], tačiau man labai patiko joje spausdinami rašinėliai. Negaliu nesisavėti Jūsų darbu. Tai labai reikalingas leidinėlis, kuris, manau, nemažai prisideda prie lietuviųbės puose-lėjimo tiek toli nuo Tėvynės. Išei-voja Amerikoje išaugojo daug vertybių, kurias mes, čia Lietuvoje gyvendami, buvome bepraran-dą... Juk vaikai tai neprirašytos knygos; tai dirva, į kurią reikia berti gerumo ir meilės sėklą — meilės savo artimui, savo tautai, savo kalbai, savo Tėvynei“ (Vilnius, 1989).

eglutės

„Eglutės“ 1990 metų kalendoriaus viršelis — dailininkės Filomenos Vaitiekienės.

Šios sukakties proga jau buvau begalvojęti, kad ir man, ir *Eglutei*, pasiekus viduramžių, gal jau reiktų išeiti pensijon. Kas bus, sunku pasakyti. Tikriausiai turėsim ir vėl persiorientuoti, rasti naujų būdų, naujai burtis, kad galėtume jaunimui perduoti tai, kas mums brangu, su viltimi, kad jie kurs ir statys toliau.

Rašytojai už Lietuvos nepriklausomybę

(Atkelta iš 2 psl.)

pasišlykštėjimą, beveik vertia vėmti, tai mūsų [JAV] valdžios politika. Administracijos žmonės kalba apie *Realpolitik*, bet *Realpolitik* yra kaina, kurią demokratija moka už trynimąsi pečiais su autoritarinėmis valstybėmis“.

Ir tada, poetas, žvelgdamas kažkur į toli virš nykaus miesto vaizdžio pro 19-o aukšto langą, prisitarė: „Kaip [JAV] pilietis, aš niekada nemaniau, kai atvykau į šį kraštą, kad mes šitaip elgsimės“. Nereikia turbūt nei sakyti, kad Joseph Brodskio kartą nusivylimą gerai supras ir Amerikos lietuviai.

a. il.

(Tęsinys ateinantį šeštadienį)